

Losonczi Pál portréja, 1956. A „sikeres tsz-elnök” az 1953-ban kapott Munka Érdemrendet, az 1954-ben kapott Szocialista Munka Hőse kitüntetését és a vele járó Magyar Népköztársaság Érdemrendjét viseli. Fotó: MTI (Járai Rudolf).

határozása elmaradt⁴, elmondható, hogy ezt a kiállítást az akkori tudásnak, érdeklődésnek megfelelően hozták létre.⁵

A kiállítás több szempontból is rendkívülinek számított. Köztudomású, hogy az államfői kitüntetések a falerisztika legszebb darabjai. Losonczi Pál kitüntetésanyaga az idő tájt nagyságrendben a legnagyobb volt az 1918 utáni magyar államfői kitüntetések sorában.⁶

4 Sajnos, a tárgyfeliratok csekély falerisztikai hozzáértésről tanúskodtak. (A NET titkárságán nem voltak kitüntetés-szakértők.) Ugyanez a megállapítás vonatkozik a Magyar Közlönyben, a viselési engedélyekben szereplő elnevezésekre is.

5 H. B.: Közkinccs az államfői ajándék. Kiállítás Losonczi Pál kitüntetéseiből. Somogyi Néplap. 1988. október 29. 5. p.

6 Mint ismeretes, Horthy kitüntetései a család elhurcolása idején megfogyatkoztak, 1994-ben pedig a kollekción töredéke került haza. (Erről ld. Makai Ágnes: Hőstettek és protokoll. Horthy Miklós kitüntetései. Rubicon. 2001/1-2. 40-41. p.) Bár Losoncziéhoz fogható kitüntetései Kádárnak is voltak, de azokat a főtitkár halála után elárverezték egyéb más relikviáival egyetemben. Göncz Árpád Nemzeti Múzeum Éremtárába került kitüntetései pedig talán kétszeresét is kiteszik a Losonczi-féle anyagnak. Ám nem szorul különösebb magyarázatra, hogy azok egy politikatörténeti szempontból más, újabb korszakot képviselnek. (Erről ld.: Héri Vera – Kőhegyi Mihály: Az észét Pro Terra Mariana érdemkereszt. = Az Érem. 2001./2. 51-52. p.)

A Losonczi-anyag a Kádár-kor történetének színes gyűjteménye, benne számos kuriózumnak számító afrikai, közel-keleti, latin-amerikai kitüntetéssel.⁷ A kiállítás egyedülálló volt a tekintetben is, hogy Magyarországon eladdig „nem volt rá példa, hogy fontos közszolgálat után az elismerésként kapott kitüntetések, érdemrendek, dísz tárgyak a köz kinccsévé váljanak.” – fogalmazott Horányi Barna, a helyi napilap újságírója. „Losonczi Pál gesztusa példa” – nyilatkozta a sajtónak Gyenesi István, aki akkor a Somogy Megyei Tanács elnöki pozícióját töltötte be.

A gondos rendezés 1988-ban több szempontot igyekezett figyelembe venni: 1. A helyén kezelte az ország rangban első emberének azt a gesztusértékű szándékát, hogy közszemlére bocsássa részben személyének, részben közszolgálati hivatalának köszönhető ereiklyéit, amelyekről úgy gondolkodott, hogy azok – személyén keresztül – az országot illetik. A kaposvári kiállítás létrejöttével egyúttal megcsillant a remény, hogy a múzeumi lététbe helyezett kiállítási tárgyak – Losonczi Pál adományaként – végleg Somogy megye múzeumába kerülnek majd. 2. Természetesen érvényesült az a rendezői szándék, hogy az Elnöki Tanács elnökének külföldi utazásai alkalmából kapott elismerésekkel a magyar diplomácia sikereit, irányának sokféleségét is bemutassák. 3. További rendezői szempont volt a tárgyak iparművészeti szépségének, esztétikumának, csilli-villi küllemének, meseszerű pompájának, nemes anyagában testet öltő materiális értékének reprezentatív érvényesítése.

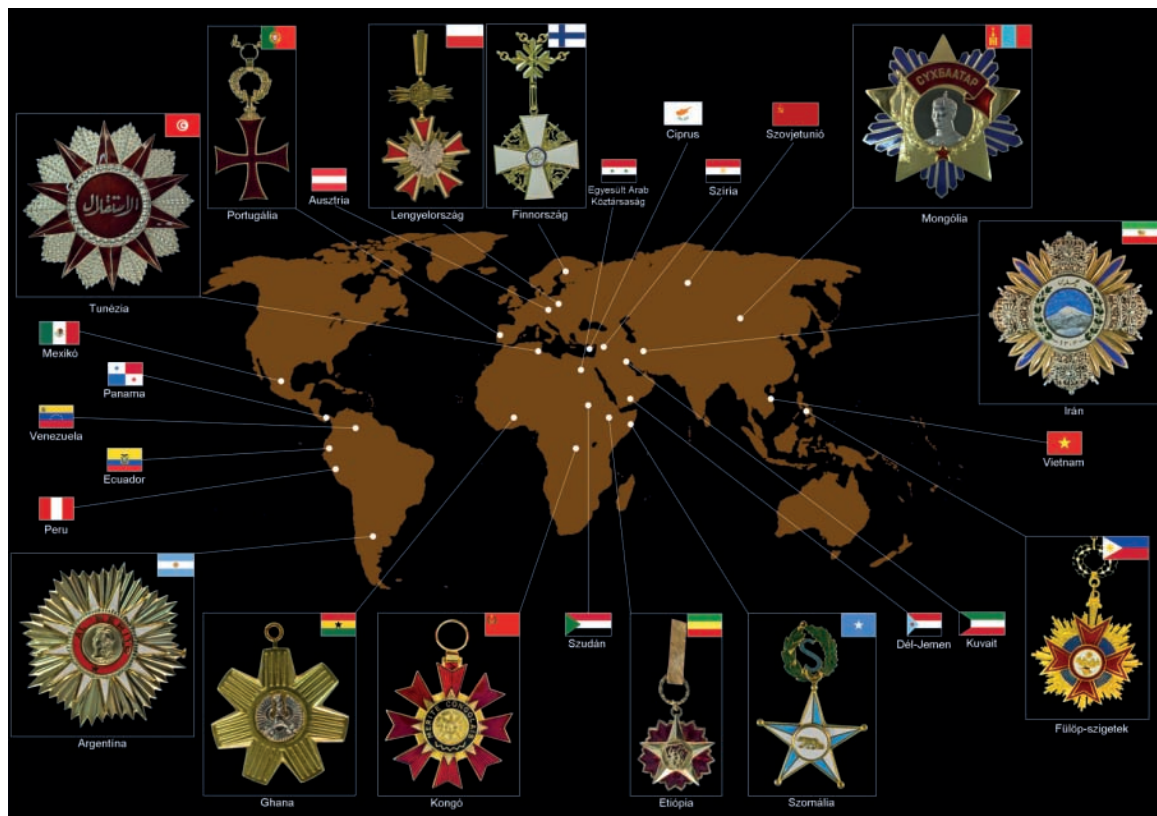
Summa summarum: a kiállítás sikeres volt, vonzotta a látogatókat. Megérte, sőt, néhány évvel túl is élte a rendszerváltást.

Ez az időszak a kiállító intézmény, jogelődünk, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága életében többszöri igazgatóváltással párosult. Az épp 1991-ben regnáló régész múzeumigazgató súlyos vezetői és muzeológusi, szakmai hibát vétett, amikor a Losonczi-anyag rendszerváltást követő további bemutatása miatti felháborodásának a nyilvánosság előtt hangot adott. Rádiónyilatkozata felkavarta a kedélyeket. Az igazgató csakhamar távozott hivatalából,⁸ a kiállítást le kellett bontani, az anyagot vissza kellett adni a volt államfőnek.

A kitüntetések a kiállítás bontásakor (a visszaszolgáltatás előtt) kerültek először történész-muzeológusok kezébe. Ekkor kerültek leltárba. Bár a műtárgyleírásokba sok, mára mosolyt fakasztó megnevezésbeli pongyolaság került (pl. a szómáliai kitüntetés jelvényében szereplő leopárdot – nemes egyszerűséggel – valami macskaféle vadállatnak tituláltuk), a tárgyak beazonosíthatóak lettek. Anyagi, azaz nemesfém értékének felbecsülését Rónai Attila, kaposvári ötvös mester végezte el. Nem volt könnyű dolga, amint azt több nemesfém, drágakő aukciós oldalakon található, utólagos beazonosítása bizonyítja.

7 Igen, kuriózumok. Hiszen egyes országokkal már nem tartunk fenn olyan szintű kapcsolatot, mint azokban az időkben, illetve ezekben az országokban is változtak a rezsimek, s ezzel összefüggésben a kitüntetések is.

8 Jungbert Béla 3 hónapig volt múzeumigazgató Kaposváron.

Losonczi Pál múzeumunkban őrzött államfői kitüntetései a térképen jelzett országokból származnak. A gyűjtemény feldolgozottságát a kitüntetést szimbolizáló képek (csillag, medál) jelzik. (Az illusztrációt készítette: Gyurákovics Norbert)

A közgyűjteményben dolgozó szakemberek tudták, hogy a politikai kurzusok, társadalmi körülmények, értékrendszerek változásával a kitüntetések erkölcsi értéke minősül át, történelmi emlékként azonban továbbra is tanúskodnak korokról: adományozóik szándékáról, a kitüntetettek társadalmi szerepéről, alkotóik művészi teljesítményéről.

A bölcs gondolatok azonban nem tudták befolyásolni a történeteket, Losonczi Pál a bemutatott anyagot visszakérte. Lábra kapott az a hír, miszerint a volt elnök jövedelme a felére csökkent⁹ és a somogyi önkormányzattól, a múzeum fenntartójától a kitüntetéseiért, ajándéktárgyaiért végkielégítést, illetve életjáradék folyósítását várta volna el. Ezt az önkormányzat azonban nem vállalta. A múzeumnak ezekről az elképzelésekről nem volt tudomása, nem tudott hatást gyakorolni az eseményekre. Mindenesetre a tárgyak tizenhárom évi lappangása vette kezdetét. Megszerzésükre múzeumok és magángyűjtők egyaránt aspiráltak, mígnem 2004-ben a Losonczi névvel fémjelzett gyűjtemény – azaz a kitüntetésanyag az ajándéktárgyak nélkül – visszakérült a Somogy megyei múzeumba.¹⁰

9 Az 1991. évi XII. törvény hatályon kívül helyezte azt az 1988-as minisztertanácsi rendeletet, amely az általános szabályoktól eltérően határozta meg az Elnöki Tanács elnökének, a miniszterelnöknek és az Országgyűlés elnökének nyugdíját.

10 A kitüntetés-gyűjteményt értékének töredékéért megvásárolta Somogy Megye Önkormányzata a megyei múzeum gyűjteménye számára.

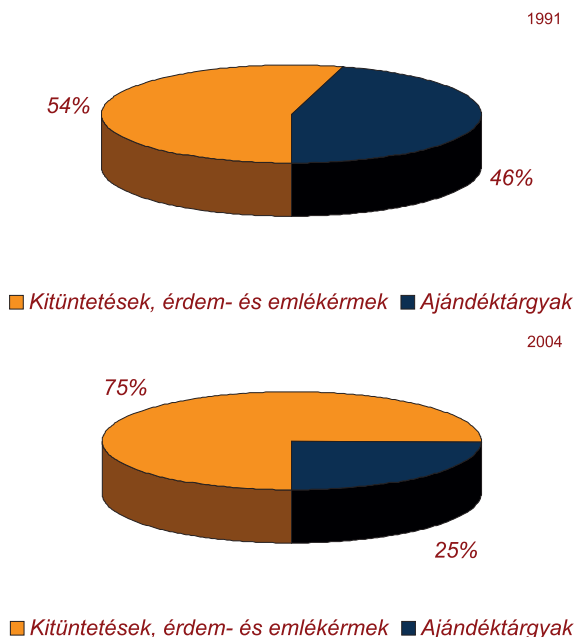
A gyűjteményből készült válogatással azóta több alkalommal találkozhatott a közönség: például 2009-ben, a múzeum alapításának centenáriuma alkalmából készült, a gyűjtemények legszebb tárgyait bemutató kiállításán, avagy 2010-ben A tegnap világa című újkortörténeti kiállításon, amelyet a történész-muzeológusok Kaposváron rendezett országos konferenciája alkalmából rendeztünk. Ez utóbbi kiállítás után 2011-ben „járta” a megyét. Bemutattuk Marcaliban és Nagyatádon is. A gyűjtemény több darabja e sorok írásakor, 2020-ban a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum „Protokoll és diplomácia” című időszakos kiállításán szerepel.

Pályavázlat a gyűjtemény tükrében

A hazai kitüntetésekkel, amit Losonczi Pál kapott, nincs nehéz dolgunk. Rendelkezésre áll a szakirodalom. Leírható, bemutatható velük Losonczi Pál karrierjének első, vidéki korszaka, az az időszak, amikor felfigyel rá az országos politika.

A sikeres tsz-elnök

Losonczi 1939-ben (20 éves korában) csatlakozik az illegális kommunista párthoz. A világháború után nem meglepő, hogy utat talál az MKP-hez. Pártkarrierje gyorsan emelkedik és igazolja a választott párttisztés-

A Losonczi-gyűjtemény összetétele.
(Az illusztrációt készítette: Gyurákovics Norbert)

geihez¹¹ fűződő reményeket. Élére áll a szövetkezeti mozgalomnak, és a barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezet elnöke lesz.¹²

A kollektivizálásban és a termelésben élen járó téesz a korabeli értékrend szerint nagy sikereket ér el. Sorra kapja az elismeréseket.¹³ Az elnök tevékenységét pedig 1953-ban a Munka Érdemrend¹⁴, 1954-ben pedig a

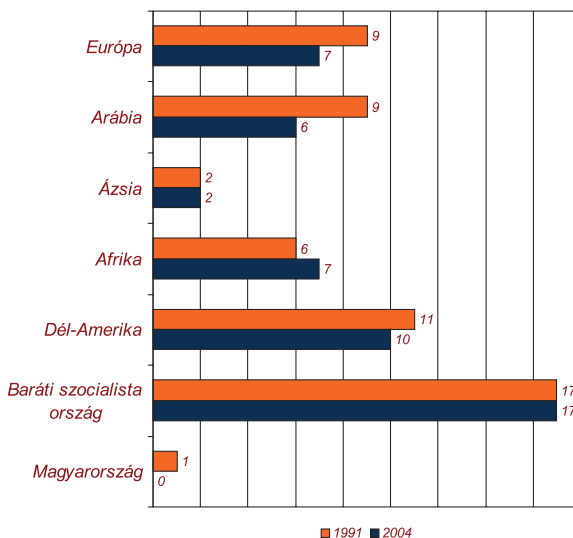
11 1945-től a Magyar Kommunista Párt községi titkára, 1946-ban a párt barcsi vezetőségének tagja. 1948-ban az MDP barcsi járási bizottságában, 1950-től pedig a megyei pártbizottságban találjuk.

12 Újabb felkapott hír (ld. szerte az interneten) az, hogy Losonczi Pál apja, a Vitézi Rend tagja volt és telket is kapott. Losonczi Mihályt 1923-ban avatták vitézzé. Egy magángyűjteményben őrzött 1943-as bolhói képeslap tanúsága szerint a vitézi címet fia, Losonczi Pál használta is. Később, ifjúkorára való emlékezésében ennek – természetesen – nyomát nem találjuk. (ld. pl.: Losonczi Pál: „Örvendj hazám! Nézd mennyi jeles sereg!...”= Vallomások Somogyról. Szerk.: Paizs Gábor. Kiad.: MSZMP Somogy megyei Bizottsága, Kaposvár, 1970.) A tények feltárása még várat magára.

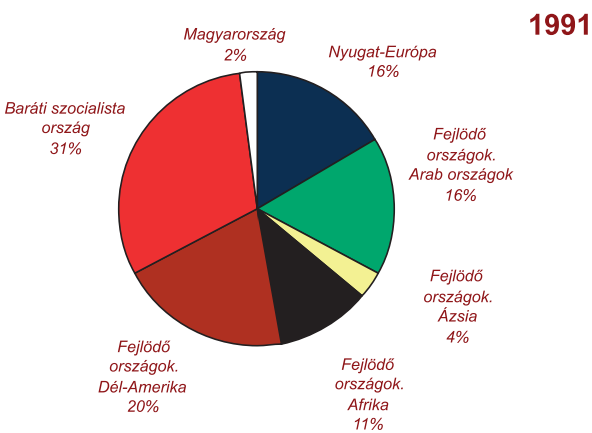
A háború után, a földosztáskor Losonczi birtokot szerez a Barcs határában fekvő Szilonicpusztán, ahova szülőfalujából, Bolhóból költözött több falubeli parasztcsaláddal együtt, mivel itt nagyobb földhöz juthattak a szegényparasztok és a nincstelének. Losonczi visszaemlékezése szerint a pusztai élet egymásrautaltságából jutottak el 1948 októberében a földbérlet szövetkezeti formáig, majd néhány hónap múlva 10 család 77 hektár területen Losonczi vezetésével megalakított egy III. típusú termelőszövetkezeti csoportot. „Ezek voltak az 1950 tavaszán létrehozott Vörös Csillaghoz vezetett lépcső első fokai.”– olvashatjuk Benke József: Egy magyar szocialista mezőgazdasági nagyüzem története. A barcsi Vörös Csillag 40 éve című monográfiájának Losonczi Pál írta előszavában. (Barcs, 1987. 5. p.)

13 A barcsi téesz 1952-ben „az ország II. legjobb termelőszövetkezete”, „az ország legjobb burgonyatermelő szövetkezete”, „az ország legjobb silózó szövetkezete” kitüntető címetek kapja. 1953-ban „az ország élenjáró szövetkezeti gazdasága” címet és pénzjutalmat. Az átadáson jelen lévő Dobi István elismerő szavai jelzik: országos figyelem fordul a mintagazdaság felé. (Benke József: Egy magyar szocialista mezőgazdasági nagyüzem története. A barcsi Vörös Csillag 40 éve. Barcs, 1987. 145. p., valamint 150-151. p.)

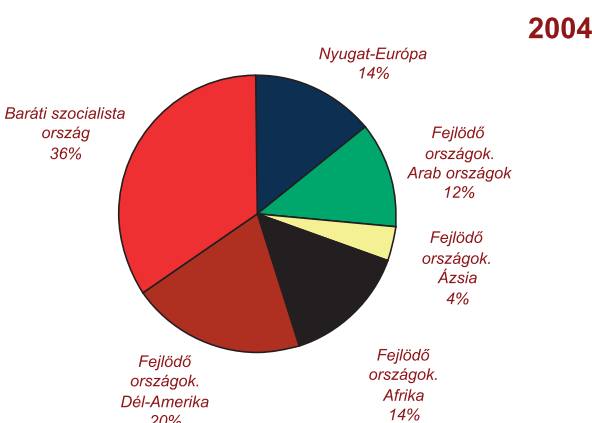
14 A kitüntetést 1953. április 4-én, „a felszabadulás 8. évfordulója alkalmából” adta át Dobi István. (Magyar Közlöny. 1953. április 4.; ill. Kitüntetések április 4. alkalmából.=Szabad Nép. 1953. április 4.)

A kitüntetések származási hely szerinti megoszlása.
(Az illusztrációt készítette: Gyurákovics Norbert)

1991

2004

A kitüntetések származási hely szerinti százalékos megoszlása.
(Az illusztrációt készítette: Gyurákovics Norbert)

Válogatás Losonczi Pál államfői kitüntetéseiből. Részlet a Somogyország öröksége – 100 éves a múzeum című jubileumi emlékkiállításból, 2009.

legmagasabb kitüntetésnek számító Szocialista Munka Hőse kitüntetéssel, kitüntető címmel és a vele járó Magyar Népköztársaság Érdemrendjével ismerik el.¹⁵

15 A Szocialista Munka Hőse kitüntetést és kitüntető címet 1953-ban alapította az országgyűlés a szocializmus építésében, az állam vezetésében végzett több évtizedes kiemelkedő munka elismerésére. A cím adományozásával 1964-ig együtt járt a Magyar Népköztársaság Érdemrendje elnevezésű kitüntetés adományozása is. (Ez utóbbit Losonczi Pál 1979-ben is megkapta.) Az 1953-ban alapított legmagasabb adományozható kitüntetés első tulajdonosa lett. A kitüntetéssel nyugdíjkiegészítés járt, ill. nyugdíjminimum, ha nem volt meg a kellő szolgálati idő. (Erről ld. Magyar Népköztársaság kitüntetései. Szerk.: dr. Besnyő Károly. Bp., 1979. Közgazdasági és Jogi Kk. 16. p., ill. Komizsár Dénes: Mezőgazdaság és protokoll. Losonczi Pál kitüntetései a sajtó tükrében. = Somogyi Múzeumok Közleményei. Szerk.: Winkler Ferenc. Kaposvár, 2007.92. p.)

A Losonczi iránt egyre inkább megnyilvánuló országos figyelmet szakmai-politikai tagságai jelzik. A Sztálin halála utáni politikai helyzetben, az 1953-as parlamenti választásokon mandátumot nyer, 1954-ben az MDP III. kongresszusán tagja a küldöttek választotta elnökségnek. A kongresszus első napján szót kap,¹⁶ a zárónapon pedig az MDP Központi Vezetőségének póttagjává választják. A hatalom közelébe kerül. 1954-től a Termelőszövetkezeti Tanács elnökségi tagja,¹⁷ majd a Hazafias Népfront 1954. október 23-24-i alakuló kongresszusán a 105 tagú Országos Tanács tagjává választják, kifejezésre juttatva, hogy a Nagy Imre nevével fémjelzett „új szakasz” is igényt tart rá.

1956. március idusán Losonczi „a barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezet kiemelkedően jó irányításáért” újabb elismerést kap: a Kossuth-díj III. fokozatát, amelyhez 20.000 forintos pénzjutalom is jár.¹⁸

A Rákosi-korszak végére Losonczi a barcsi téész elismert, sikeres elnöke. Gyakorlati ember. Alulról jövő, tehetséges, választott vezető, akire immár az országos politika felfigyelt.

A forradalom idején Losonczi Pál nincs a fővárosban. Arról, hogy mi történt vele kapcsolatban, keveset tudunk. Az 1956-os forradalom Somogyban című forráskiadványban (Kaposvár, 1995.) a névmutató segítségével találunk rá. Somogy az idő tájt forrongó agrármegye. Az elégedetlenség is agrárvitával indul.¹⁹ Vidéken a népharag az első napokban emlékműveket dönt, forradalmi bizottságok megalakítását eredményezi. Október 30-án pedig a kaposvári tüntetők a pártbizottság elé vonulva elérik a helyi pártvezetők lemondását, majd a pártbizottság épületében tartózkodó pártbizottsági tagok és munkatársak, köztük Losonczi Pál is (épp ott tartózkodott) ún. „védőőrizetbe” kerülnek, a tüntető tömeg a megyei börtönbe kíséri őket.²⁰ Később, a Somogyország című lap december 28-i számában, azaz jóval a forradalom leverése után, olvasói levélben utalás található a Losonczi-féle szövetkezeti politikára, az azzal való szimpatizálásra. Az olvasó szavát teszi, hogy „a tsz-ek eddigi, alapjaiban helytelen formájáról a barcsi tsz. atyamestere, a Kossuth-díjas Losonczi Pál mondott lesújtó kritikát.” s ezek után „olyan embereknek kell kezükbe venniük a falusi szövetkezés ügyét, akik a

16 Beszédében Losonczi a termelőszövetkezetek szétverése ellen emelt szót. Ugyanakkor hangsúlyozta az egyéni gazdákkal való jó viszonyt. Saját eredményeiről szólva közérthetően beszélt a premizálásról és a háztáji földek méretének szabályozásáról. (A Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának jegyzőkönyve. Szikra 1954. 193-198. p.)

17 A minisztertanács mellett működő javaslattevő, előkészítő, koordináló és ellenőrző feladatkörrel felruházott szerv, amelyet a kormányfő vezetett.

18 Erről ld. Magyar Közlöny. 1956. március 16.; 1956. évi Kossuth-díjak. = Szabad Nép. 1956. március 16.; Az alkotó munka megbecsülése. = Szabad Nép. 1956. március 16.; Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1956. Közzétesszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány Titkársága. Bp., 1957. 143. p.; Az 1948. évi XVIII. tc. alapította kitüntetés 1955. 2. tv. kibővítette a kitüntethetők körét.

19 Ld. Márkus István: Somogyi összegzés című cikkének 1956. október 19-i kaposvári vitája

20 Szántó László: Az 1956-os forradalom Somogyban. Válogatott dokumentumok. Kaposvár, 1995. Somogy Megyei Levéltár kiad. 17. p. és 131. p

A Magyar Függetlenségi Népfront somogy megyei képviselőjelöltjei

Megyénk első képviselőjelöltje

NAGY IMRE
M. D. P. Központi Vezetőség és Politikai Bizottság tagja, a Minisztertanács elnökhelyettese. Somogyban született. A Horváth rendszerben mint az illegális Kommunista Párt tagja szervezte a Somogyi paraszti barcot. A II. világháború idején a Kossuth Rádió munkatársa, a demokratikus Magyarország első földművelésügyi minisztere, majd belügyminisztere volt. Mint egyetemi tanár a dolgozó paraszti százból nevelt kiváló szakembereket.

népünk szeretett vezére
RÁKOSI MÁTYÁS

ÁCS LAJOS
M. D. P. Központi Vezetőség osztályvezetőhelyettese. 1922-ben született, szülei könyvtárosok voltak. 1928-ban a Mohár-Takács-Prandlerne-Tóth féle elleneséges klubb leplezetlenkor Rákosi elvtárs út birta meg Somogy megye munkáinak megvilágításával. Kiváló munkájáért kétszer kapott kormánykintiteltést a 1951-ben a harmadik magyar parasztküldetés vezetőjeként Szovjetunióban volt.

DÖGEI IMRE
a Szövetkezeti Országos Szövetésnek elnöke. 1912-ben született. Szegényparaszt családból származik. Mint eszék, majd mint vasúti munkás dolgozott. Fehérvárról után résztvett a földosztásban és 1946-ban ő szervezte meg az ÚJOSZ-t, az újgazdák tömegszervezetét. 1947-től képviselő. A Párt Központi Vezetőségének tagja.

BIRKÁS IMRE
a Somogy megyei Pártbizottság szervező titkára. 1908-ban született, szülei agrárproletárok voltak, ő földművelő. 1931 óta tagja a Pártnak. Az Ideiglenes Kormány megalakulása óta országgyűlési képviselő. Jó munkájáért Pártunk és Kormányunk a Népköztársasági Emlékrend V. fokozatával tüntette ki.

GÁBRIS MIHÁLY
a Komlósi Pártbizottság titkára. 1921-ben született, munkás családból származik. Mint megyei titkár munkájában következetes harcot folytatott a párt- és kormányhatározatok végrehajtásáért. Kormányunk jó munkájáért két alkalommal kormánykintiteltésben részesítette.

PRÉM JÁNOS
a tahi járási pártbizottság titkára. 1913-ban született, agrárproletár családból származik. 1922-ben lekapcsolódott a munkásmozgalmakból. 1929 óta a tahi járási pártbizottság titkára. Munkájában jó eredményeket ért el a tiszta mozgalom fejlesztése terén. A Magyar Népköztársasági Emlékrend arany fokozatával tüntették ki.

PALÓCZY ILONA
a megyei DISZ iskola vezetője. 1926-ban született, agrárproletár családból származik. Napozásos volt, 1951 óta a DISZ iskola vezetője. Munkáját mindig becsületesen és lelkiismeretesen végezte el.

MÁRTON RÓZSA
Bologkéri tanítósnő. 1931-ben született, szegényparaszt családból származik. Mint tanítósnő munkáját nagy szorgalommal és odaadással végzi. Sok segítséget ad a helyi DISZ szervezet munkájához.

TÓREKÉS FERENC
a sífoki járási pártbizottság titkára. 1906-ban született, szegényparaszt családból származik. Ő mint mezőgazdasági család dolgozott. A fehérváris utána a FEKOSZ megyei titkára volt. Jó munkája elismerésül kormányunk a „Népköztársasági Emlékrend” ezüst fokozatával tüntette ki.

MISZNER GYULA
a kaposvári MÁV háromosztályos állomásvezetője. 1905-ben született, munkás családból származik. 1943-ban mosolygószerű vizsgát tett. Kiválóan elvégzett munkáját és általában tanulmányozza a Szovjetunió élelmiszer- és textilipari munkáinak eredményeit.

LOSONCZY PÁL
a barcsi „Vörös Collar” tag elnöke. 1904-ben született, kőművesparaszt családból származik. 1950-ben Szovjetunióban járt. A Szovjet tapasztalatok felhasználásával csoportokat szervezett az elnök kőműveskerült. Jó munkájáért „Munka Emlékrend”-el tüntették ki.

SÁSI JÁNOS
a Megyei Tanács mezőgazdasági osztály vezetője. 1921-ben született, szegényparaszt családból származik. A tanácsok megalakulása óta a mezőgazdasági osztály vezetője. 1949 óta országgyűlési képviselő. Munkájával hozzájárult a tiszta megteremtéshez megyénkben.

DR. SIVÓ JÓZSEF
a kaposvári Kórház sebész-főorvos. 1905-ben született, értelmiségi családból származik. Kiváló munkája közben 18 tudományos értekezést írt. Munkáját nagy elkötelezettséggel, lelkiismeretességgel végzi. A Magyar Népköztársasági Emlékrend arany fokozatával tüntették ki.

VARGA KÁROLY
1925-ben Zimányban született. Szegényparaszt családból származik. Tevékenyen résztvevett a DEFOZS megszervezésében. 1945 óta képviselő. Jó munkájáért 1950-ben a második parasztküldetésével a Szovjetunióban volt.

PAPP SÁNDOR
Kaposvárszékhelyi dolgozó paraszt. 1899-ben született, kőművesparaszt családból származik. A dolgozó parasztnak előtér példát mutat. 1949 óta országgyűlési képviselő.

FÜSTÖS JÁNOS
a csurgói „Újlet” tag elnöke. 1906-ban született. Szülei eszék voltak. 1950-től a tagja, majd elnöke. A vezetése alatt jó eredményeket ért el az „Újlet” tag.

OSVÁTH KÁROLY
mérnök, a T34 Égésgépi Vállalat osztályvezetője. 1928-ban született. Ertelmségi származású. Jó munkájával szaktudományosa lett és kétszer pénzügyalomban is részesült. Noha nevelődött ki segítségével a legtöbb szaktudományosa a vállalattal.

Somogy megyei Nyomdai Vállalat, Kaposvár, 1953. - Felhívó kiadás: Szász József, Nyomdai vezető, Béla János

Választási plakát, 1953. (Rippl-Rónai Múzeum Újkortörténeti gyűjtemény)

szövetkezeti szervezést nem a Rákosi-Gerő-féle pártiskolában tanulták.” Ezek az emberek pedig nem mások, mint „a régi szövetkezeti értelmiségiek, akiket a Rákosi-érában annyira elnyomtak és akik ilyen körülmények között is alárendelt beosztásban is értek el eredményeket”.²¹ E dokumentumok tükrében elmondható, hogy a forradalom idején Losonczi személye különösebben nem volt érintve, pusztán ún. „védő őrizetben” volt.

A forradalom leverése után az ország új vezetése a nemzetközi elszigeteltség és a megtorlás belpolitikai légkörében, jobb- és baloldali szélsőségek elleni küzdelmet folytatva a gazdaság helyreállítását, az életszínvonal fejlesztését, a tömegek megnyerését tűzi ki célul.

Az 1957-es pártértekezleten Losonczi Pál személye ismét előtérbe kerül, a KB tagjává választják.²²

Az agrárkérdést az MSZMP 1959-es pártkongresszusáig folyamatosan napirenden tartják. Számos párt-dokumentum születik a termelőszövetkezeti mozgalom továbbfejlesztéséről, 1957 novemberétől folyik a tapasztalatszerzés a gyakorlatban is. A helyszíni tájékozódásban (Csongrád, Fejér, Heves, Somogy és Szolnok megyében) 12 KB-tag és póttag, köztük Losonczi Pál is szerepet kap. A barcsi Vörös Csillag Tsz. 1957. december 13-i zárszámadásán a kormány és a KB több tagja mellett Kádár is megjelenik. Beszédében a szövetkezeti mozgalom megerősítésére, az ellenséggel szembeni kíméletlen fellépésre, egyúttal a parasztság egyéni jövedelmeinek kívánatos növelésére helyezi a hangsúlyt. Losonczi álláspontját a gyakorlat látszik igazolni: előre lépést a gépesítésben, a szakképzésben, hangsúlyozva az egyéni ösztönző tényező szerepét. „... mindaz jó, ami előreviszi a termelést, növeli az ártermelést, és a tagoknak is az anyagi érdekelttségét növeli.”²³ 1958-ban megkapja a Szocialista Munkáért Érdemérem²⁴ és a Munkás-Paraszt Hatalomért²⁵ kitüntetésekét.

1959 elején másodszor is nekifog a hatalom a mezőgazdaság kollektivizálásának. Kezdetben Dögei Imre földművelésügyi miniszter irányítja a munkát. A szovjet utat erőlteti, gyors és erőszakos kolhozosítást akar. Vele szemben Fehér Lajos, az MSZMP KB mezőgazdasági osztályvezetője markánsan eltérő álláspontot képvisel.

Rainer János frappáns megfogalmazása szerint Fehér Lajos „lappangó Nagy Imre követő volt, aki ugyan megtagadta a kivégzett miniszterelnököt, de politikájából igyekezett átmenteni valamit.” Fehér azt követelte, hogy a kollektivizálás alatt ne csökkenjen a mezőgazdasági termelés, ami ekkor egyértelműen a sztálini módszer kritikáját jelentette.²⁶ A szélsőségeket Kádár János nem tolerálta. Dögeit leváltották, Fehérnek pedig önkritikát kellett gyakorolnia.

Kádár célja az '56 után fokozatosan konszolidálódó hazai politikai és gazdasági közélet megszilárdítása, a felső vezetés friss és erkölcsileg támadhatatlan erővel való „feltöltése”, egyben a munkás-paraszt szövetségi politika erősítése volt. Így került előtérbe újra Losonczi Pál.

A sikeres téceszelnök 1960-ban földművelésügyi miniszter lesz. Személye több szempontból is ideális választásnak tűnt. 1956 előtt nem kompromittálódott. Ugyanakkor az általa alapított barcsi szövetkezet sem 1953-ban (Nagy Imre első miniszterelnökségekor), sem 1956 novemberében nem oszlott fel. Az ilyen szövetkezetek ritkák voltak, felértékelődtek a hatalom számára. Losonczi nem a szovjet mintát másolta, képes volt egyben tartani a szövetkezetét. A munkaegység alapú elszámolás helyett olyan díjszabási rendszert állapított meg, amelyben a tagok jobban megtalálták a számításukat. Ez ellentétes volt a Dögei erőltette szovjet mintával, ezért számított 1959-ben Losonczi is – ahogy Kádár fogalmazott – fekete báránynak. Paraszti származása, gyakorlatban alkalmazott módszerei, viszonylag fiatal életkora (41 éves) s ugyanakkor régi párttagsága mind-mind személye mellett szóltak.

A miniszter

Losonczi vezetésével 1961 végére lezárul a kollektivizálás, a Barcson használt modellt több helyen engedélyezték. Sikerült megakadályozni a mezőgazdasági termelés összeomlását. A munkában a gyakorlatias, tapasztalt Losonczi partnere és egyúttal felettese is az 1959-ben KB-titkárrá, majd 1962-ben miniszterelnök-helyettesessé választott elméleti szakember, Fehér Lajos.²⁷

Losonczi Pál otthonosan mozog az agrárium világában. Ismeri a földművesek életét, gondolkodását, de számítani kíván a tanult emberek munkájára is. Minisztersége alatt válnak önállóvá az agrártudományi egyetemek fakultásai, Sopronban erdőszeti és faipari egyetem létesül (1962), a gödöllői egyetem alapkövét ő, a miniszter helyezi el, hogy a mezőgazdasági gépészmérnöki kar kiépülhessen. 1963-tól indul a mezőgazdaság rendszeres, évi támogatása, folyamatosan jelennek meg az ár- és hitelpolitikai, valamint a tervezési jogszabályok.

21 Kiss Imre: Megint az éretlenség legyen a bűnbak? Somogyország 1956. december 28. = Szántó im. 312. p.

22 Tagja maradt 1989. február 21-ig. Losonczi az említett 1957-es értekezlet második napján szót kapott. Helyesnek tartotta a kormány agrárfejlesztési intézkedéseit. Az ellenforradalom bűnei között elsősorban a téeszkek szétverését ostromozta. A téeszkek felbomlásával kapcsolatban azonban hibásnak tartotta az 1955 utáni erőltetett újraszervezést is.

23 A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1959-1960. évi jegyzőkönyvei. Szerk.: S. Kosztricz Anna, Némethné Vágyi Karola, Simon István, Soós László. Magyar Országos Levéltár. 1999. 335-340. p.

24 A kitüntetést 1953-ban, a szocializmus építésében kimagasló érdemeket szerzett polgári személyek elismerésére alapította az országgyűlés. 1963-ig adományozták. Külleme 1954-ben és 1957-ben megváltozott. Erről Makai-Héri: Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben. Helikon Kiadó, Budapest, 2002. 236. p. vagy Bodrogi Péter – Molnár József – Zeidler Sándor: Nagy magyar kitüntetéseknévkönyv. Szerk.: Rácz Árpád. Rubicon K., Budapest, 2005. 204-205. p.

25 Az 1956-os ellenforradalom leverésében, az ország rendjének megszilárdításában kifejtett tevékenység elismerésére 1957-ben alapította a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány. Makai-Héri im. 239. p., ill. Nagy Magyar kitüntetéseknévkönyv 222. p.

26 Mint ismeretes, a Szovjetunióban az erőszakos kolhozosítást hatalmas éhínség követte.

27 Együtt dolgoztak az 1959-ben létrehozott Agrárpolitikai Bizottságot felváltó Mezőgazdasági Bizottságban (a vezetője Fehér Lajos, Losonczi pedig 1960-ban választják be a testületbe), illetve az 1966-ban létrehozott Szövetkezetpolitikai Munkaközösségben (elnöke ugyancsak Fehér Lajos, Losonczi pedig testületi tag volt egészen 1980 áprilisáig).

Propaganda-fotók a „Somogy megye a felemelkedés útján” című fényképalbumból, 1950-es évek első fele (Rippl-Rónai Múzeum Újkortörténeti gyűjtemény)

Hét éves minisztersége alatt Losonczi Pál kitüntetést nem kapott. Külföldön viszont – Dániában (1961) és Lengyelországban (1962) – járt.

Földművelésügyi miniszterként tényleges politikai szerepe a szövetkezeti reform végrehajtása volt.²⁸ A folyamat lezárásaként létrejövő 1967. III. és IV. törvényt, az MSZMP KB 1966-ban elfogadott új gazdasági mechanizmus irányelveinek megvalósulását azonban már egy magasabb pozícióból szemlélhette.

Az új gazdasági mechanizmussal próbálkozó kádári személyzeti politika eredményeként, 1967. április 14-én, az országgyűlés alakuló ülésén átfogó személyi változtatásokra került sor.²⁹ A Földművelésügyi Minisztériumot átszervezik, új nevet is kap.³⁰ Losonczi nem marad a tárca élén, a legmagasabb közjogi méltóság posztjára emelik, az Elnöki Tanács elnöke lesz.

28 A kolhozvonások leépítésével, a gépállomások felszámolásával, helyettük közvetlenül a szövetkezetek gépesítésével, a szövetkezeti földtulajdon kialakításával, a háztáji gazdaságok erősítésével, a vállaltszerű gazdálkodás egyes elemeinek megvalósításával kerül sor az átalakulási folyamat lezárásaként az 1967. évi III. és IV. törvény előkészítésére.

29 Az Elnöki Tanács elnöke pozíciójába Losonczi Pál kerül (Dobi István helyére), Fock Jenő lesz a minisztertanács elnöke Kállai Gyula helyett, Kállait ugyanakkor Vass Istvánné helyett az országgyűlés elnökévé választják. Az Elnöki Tanács titkári posztján Cseterki Lajos váltja Kiss Károlyt. A reformszellemű kormányban Fehér Lajos mellett elnökhelyettes lett Ajtai Miklós, a Tervhivatal elnöke és az addigi pénzügyminiszter Timár Mátyás. A reform híve az új pénzügyminiszter, Vályi Péter is. Ld. Bolvári-Takács Gábor: *Eszme és föld. Vázlatpontok Losonczi Pál agrárpolitikai portréjához.* = Zempléni Múzsza. 2006. 2. sz. 21. p.

30 Az új elnevezés Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium, ugyanis a Földművelésügyi minisztériumot összevonták az élelmiszerügyi tárccával. Az új miniszter pedig a reform előkészítésében tevékenyen részt vevő Dimény Imre lett. Erről Bolvári-Takács Gábor: *Eszme és föld. Vázlatpontok Losonczi Pál agrárpolitikai portréjához.* = Zempléni Múzsza. 2006. 2. sz. 21. p.

Paraszi származásúként és Kádár „találmányaként” tökéletesen megfelel a posztra. A negyvenes évek közepétől hagyomány volt ugyanis, hogy a teljesen protokolláris államfői funkciót paraszti származású politikus töltse be. Losonczi egy volt kisgazdát, Dobi Istvánt váltotta az Elnöki Tanács élén. „Igazi kádári találmány volt, egy sikeres Tsz-elnök, önálló nézetek nélkül.” – nyilatkozta 2005-ben a sajtónak tömören Rainer János. Megállapítását igazolni látszik, hogy Losonczi Pál a pártnyilvánosság előtt az 1959-es pártkongresszustól kezdve az 1988-as pártértekezletig egyszer sem szólalt fel.

Kádár számára Losonczi azért is volt jó választás, mivel politikai vetélytársként szóba sem jöhetett. Losonczi nem ambicionálta a hatalom. Miniszterként is Kádár embere volt, centumpolitikus³¹, aki önálló politikai bázissal nem, legfeljebb politikai háttországgal (Somogy megye) rendelkezett. Életkora (48 év) miatt akár évtizedekre számolhattak vele. Paraszt származása pedig hitelesen folytatta a Dobi-féle népfrontvonalat.

Az Elnöki Tanács Elnöke

Losonczi Pál a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökeként államfő volt. 1967 és 1987 között töltötte be ezt a tisztséget. A társadalmi berendezkedés miatt azonban a két tisztség közé mégsem lehet egyenlőségjelet tenni.

Hogy Losonczi mozgásteréről képet alkothassunk, röviden érintenünk kell a szocialista kori államfői testü-

31 Személyét sokan már sokféle válogatott jelzővel illették. Volt közszerű bürokrata, intellektuálisan jelentéktelen személy, külsőre parádés kocsishoz is hasonlították, de volt De Gaulle gorillája kinézetű is.

let mibenlétének, jogkörének lényegét.³² Az elnök elvben három fontos területet felügyelt, ám ezek a gyakorlatban többé-kevésbé névleges feladatköröknek bizonyultak. A testület a parlament utólagos jóváhagyásával törvényerejű rendeleteket alkothatt. Ezeket azonban az MSZMP központi szerveiben készítették elő, az Elnöki Tanácsban valódi vitákat nem tartottak. A kegyelem gyakorlásának jogával kapcsolatban papíron az Igazságügyi Minisztérium, a gyakorlatban a Belügyminisztérium készítette elő a döntéseket. Maradt a reprezentatív funkció: magas rangú külföldi politikusok, delegációk itthoni fogadása és Magyarország államfői szintű külföldi képvisellete.

1967-ben Losonczi Pál elérte karrierje csúcsát. Ám olyan funkciót vállalt, amelyhez semmit sem értett: sem szakképzettsége, sem diplomáciai ismeretei nem voltak. Kádárnak ilyen tulajdonságokkal rendelkező elnökre nem is volt szüksége. A pártfegyelem és az egyéni ambíció kizárta a poszt visszautasításának lehetőségét.

Losonczi tehát nem volt (nem is lehetett) önálló hatalmi-politikai tényező. 1975-ig például nem volt PB-tag, államfői funkciója ellenére a legfontosabb politikai döntésekről is csak utólag kapott tájékoztatást.³³ 1969-től a PB ülésein már állandó meghívottként vesz részt. A napirendi jegyzékekből kiderül, hogy a PB ülésein az államfő minden külföldi újtjáról beszámol, nyilatkozatait jóváhagyatja, még az országon belüli látogatásairól, meghívásairól is jelentést tesz. 1975-re már feltehetőleg kínossá vált, hogy nem tagja a legfelső pártvezetésnek. A magyar külpolitika sikerei miatt azonban egyre fontosabbá vált, hogy az államfői funkcióval együtt járó protokolláris és nemzetközi feladatok ne nélkülözzék a legmagasabb szintű párttestületi tagságot.

Tekintettel arra, hogy a belpolitika alakítása kívül esett Losonczi Pál hatáskörén és személyes lehetőségein, államfői tevékenysége jórészt a külkapcsolatok alakításában való részvételre korlátozódott.³⁴ Annak eldöntése is párthatáskörbe tartozott, hogy mely államok vezetőit hívjuk meg magyarországi látogatásra, illetve mely meghívásokat milyen szinten fogadunk el. Az államfő számára a pártállam keretei között kijelölt mozgásteret külföldi újtjai jelzik.

Losonczi első külföldi vendége 1968 májusában a mongol államfő volt, első külföldi útja ugyanez év júniusában az NDK-ba vezetett. Walter Ulbricht pártfőtítkárállamfő 75. születésnapján képviselte Magyarországot.

Magyarország „utazó” elnöke

Az ENSZ és Magyarország kapcsolatának 1963-as normalizálása előtt a Kádár-rendszer nagyfokú nemzetközi elszigeteltségtől szenvedett. Ezen a helyzeten Kádár két módon igyekezett enyhíteni: a szomszédos szocialista országok bizalmának elnyerésével, illetve kapcso-

latok létesítésével a harmadik világ szovjetbarát országai és az el nem kötelezett országok felé. A Szovjetunió iránti lojalitás és a szovjet irányvonalhoz való feltétlen alkalmazkodás – természetesen – mindvégig a kádári külpolitika alapelve maradt.

A 60-as évek második fele, a 70-es évek eleje – a harmadik világ országainak függetlenedése nyomán – a diplomáciai kapcsolatok ugrásszerű kiszélesedésének időszaka Magyarországon. Losonczi államfői periódusának első tíz évében hazánk 53, főleg afrikai, dél-amerikai és ázsiai állammal létesít diplomáciai kapcsolatot (pl. Angola, Kolumbia, Líbia, Mexikó, Peru stb.), de európai országokkal is (Írország, Málta, NSZK, Portugália, Spanyolország). Ezzel párhuzamosan, a 60-as évek végétől mind nagyobb méretet öltött a magyar államférfiak külföldi látogatásainak sorozata.

Nagy jelentőséggel bírt, hogy a 60-as évek végétől formálódó önállóbb magyar külpolitika a nyugati világ felé is nyitott. Egyre nagyobb hangsúly tevődött a nemzeti szempontból előnyös külkapcsolatokra, a mozgáster fokozatos tágítására. A folyamat háttérében a modern világgazdasági folyamatokhoz való csatlakozás igénye állt. Az ország első partnerei ebben, a kétpólusú világ határán elhelyezkedő két semleges ország: Finnország és Ausztria lett.

A NET elnöke külföldi látogatásai során illetve külföldi közjogi méltóságok magyarországi fogadása alkalmával a diplomáciai protokoll szerint magas külföldi kitüntetésekben részesült. Múzeumunk gyűjteményében lévő rangos külföldi kitüntetések, érmek nyolcada származik Nyugat-Európából (Finnország, Ausztria, Spanyolország, Portugália, Ciprus), ötöde a Szovjetunióból, közel egyharmada baráti szocialista országból (Csehszlovákia, Lengyelország, Bulgária, VDK, KDK, Mongólia, Kuba), a többi, kb. a fele az ún. fejlődő (afrikai, latin-amerikai, ázsiai) országokból való.

Az elnök elhunyt alkalmából a bulvársajtó előszeretettel emlegette az elnöki utazások egzotikumát (utalva öslakosok rituális táncára, teknősháton való lovaglásra, éhínség sújtotta népek fényűző diktátorainak pompájára). Az elnöki találkozók közül leginkább a nem szalonképes, visszatetszést keltő politikusokat emelték ki: a véreskezű ugandai diktátort, Idi Amint, az emberevessel is gyanúsított, kegyetlen Jean-Bédél Bokassát, Fekete-Afrika leghírhedtebb diktátorát, a Közép-afrikai Köztársaság császárárt.³⁵ Az országos média sajnálattal vette tudomásul 2005-ös „érdeklődése” alkalmából, hogy ezekből az államokból sem aján-

32 Az összehasonlítást sokan megtették már előttem, részletesen felhívva a különbségekre a figyelmet. (Erről Bolvári-Takács Gábor: Csendben a csúcson. Vázlatpontok Losonczi Pál államfői portréjához. Zempléni Múzsza. VIII. évfolyam 3. (31.) szám - 2008. ősz, 13-14. p)

33 Például az 1968-as csehszlovák válsággal kapcsolatos pártközi megbeszélések előkészítésekor.

34 A külügy, bár a miniszterelnök hatáskörébe tartozott, valójában ugyancsak pártirányítás alatt állt.

35 A Bokassával való kapcsolat lejárató mivoltára példa az 1981-es francia elnökválasztás. Giscard d'Estaing francia konzervatív politikus 1973-ban pénzügyminiszterként állítólag két nagy értékű gyémántot kapott a Közép-afrikai Köztársaság elnökétől, Bokassától. A sajtó sugallata szerint az ajándék befolyásolta Giscard későbbi politikáját. Franciaország kezdetben ugyanis támogatta a diktatúrát, de miután 1979 áprilisában 100 iskolás gyereket lemészároltak Bokassa fegyveresei, a francia titkosszolgálat a helyi ellenzékkel szövetkezve megdöntötte a diktátor uralmát. A sajtó egy hónap múlva nyilvánosságra hozta a gyémántokról szóló dokumentumokat. A francia elnök tagadta, hogy személyes tulajdonába vette volna a gyémántokat. Ráadásul, protokoll szerint a hivatalos látogatáson kapott ajándék az országot illette volna meg. (Erről ld. Retro évek. Így éltünk 1981-82. Szerk.: Sz. Soós Éva. Média Service Zawada Kft. kiad. Bp., 2012. 39. p.)

déktárgy, sem kitüntetés nincs (korábban sem volt) a gyűjteményben.³⁶ A sajtó a szenzációt kereste, hangját az egyoldalú elfogultság jellemezte.

Míg, ha a kitüntetések, mint történeti forrásokat vizsgáljuk, a hazai diplomácia történetének finom részletei tárulnak elénk.

A finn Fehér Rózsa Érdemrend nagykeresztje a láncon

Az eddig elmondottakra jó példa mindjárt időrendben az első, az 1969-ben kapott finn kitüntetés. Érdemes róla részletesebben szót ejtenünk, bemutatva egyúttal a kitüntetések muzeológusi feldolgozását is. Egyértelművé válhat így a különbség: mennyire másként gondolkodunk, mint a propaganda. Hiszen amellett, hogy leírjuk a kitüntetést (az érdemrend alapításának körülményeit, azt, hogy milyen érdemek elismerésére hozták létre, kik kaphatták, milyen az érdemrend felépítése, mit fejeznek ki szimbólumai, fontosak továbbá a kivitelezés, gyártás, anyag, technika, adjusztálás adatai, az, hogy kiknek adományozták, az aktuális aukciók szerinti értékbecslések, stb.), fontos ismerünk az adományozó ország történetét, az adományozó személyt, elemezni a diplomáciai előzményeket, az időpontot, amelyben a diplomáciai találkozó ill. az adományozás történt.

A finn kitüntetés esetében szerencsénk van, nincs nehéz dolgunk. A finn-magyar kapcsolatokra vonatkozó szakirodalom a finn nagykövetség jóvoltából a kutató rendelkezésére áll.³⁷

Mint ismeretes, 1966–1967 körül a Kádár-vezette ország önállóbb, aktívabb külpolitikába kezd, mivel a nyugati országokkal való gazdasági és műszaki kapcsolatok fejlesztése, valamint a hitel- és kölcsönfelvétel fontossá vált az ország számára.

A többi szocialista ország veszélyesnek tartja a magyar gazdasági reformot, azzal a kritikával illetik Magyarországot, hogy a kapitalizmus felé tart. Ebben a helyzetben a hagyományosan jó magyar- finn kapcsolatok a kitörés lehetőségét biztosították.

A Finnország és Magyarország közti viszony 1956 utáni fontos eseménye Kekkonen államelnök 1963. május 12. és 15. közötti nem hivatalos látogatása volt. Ő volt az első nyugati államfő, aki ellátogatott a kádári Magyarországra.

Urho Kalevi Kekkonen, aki az 1928-as budapesti finnugor kultúrkongresszuson járt már Magyarországon, eredetileg agrárpolitikus volt. 1963-ban Jugoszláviából, Titótól érkezik Magyarországra. Ez a látogatás nem volt hivatalos, és Kekkonen ezt mindenképp

A finn Fehér Rózsa Érdemrend nagykeresztje a láncon, 1969. (Rippl-Rónai Múzeum Újkortörténeti gyűjtemény)

hangsúlyozni is kívánta. A Jugoszláviában járt finn küldöttségből csak néhányan kísérték el az elnököt Magyarországra. Mindezek ellenére Kekkonen a teljes magyar politikai elittel találkozott, beleértve Kádárt is. A magyarok politikáról is próbáltak tárgyalni a finn elnökkel, de kevés sikerrel jártak. Kekkonen biztosra akart menni – nehogy kritikára adjon okot – mindenképp meg akarta őrizni az út nem hivatalos jellegét. A finn államfő elégedett volt a látogatással. Ahogy a naplójában írja, Kádár becsületes, egyeses stílusa jó benyomást tett rá. Losonczi Pál kíséretében a Hortobágyra is ellátogatott. Jó véleménnyel volt a magyar mezőgazdaságról. 1969-ben aztán már hivatalosan és részletesebben megismerkedett a magyar viszonyokkal. A bábolnai mintagazdaságban megjegyezte Kádárnak, hogy ha néhány száz ilyen színvonalú gazdaság működne Magyarországon, könnyedén leköröznék a kapitalista mezőgazdaság vívmányait.

Az 1960-as évek végére megelénkültek a két ország közti kapcsolatok. A csúcs Kekkonen elnök 1969-es hivatalos látogatása volt. Ekkor írták alá a két ország közti gazdasági, műszaki és tudományos együttműködési egyezményt, valamint 1970. január 1-jével megállapodtak a vízumkényszer feloldásáról. Mindezt

36 Ejjthettek volna szót olyan harmadik világbeli elnökről is, akinek mindmáig a nevét viseli országa egyetlen egyeteme, halálának napja pedig – az ottani rendszerváltás ellenére – máig az egyik legfontosabb nemzeti ünnep az országban. S ne feledkezünk el arról sem, hazánk sem volt a világ élvonalbeli országa. Losoncziék ezt még így fogalmazták meg: „a Magyar Népköztársaság, közepesen fejlett, természeti erőforrásokkal szűkösen ellátott szocialista ország. Gazdaságának nyitottsága, szerkezete és adottságai révén különösen érzékenyen érintik a világ gazdasági változások.”

37 Rokoni körben. A magyarországi finn képviselet története. Szerk.: Jakoo Sivers. Bp., 2010. a Finn Nagykövetség kiad.

a '70-es években számos diplomáciai és kulturális megállapodás követte.³⁸

Ezeknél sokkal fontosabb az a tény, hogy Finnország politikai okból is kiemelkedő partnert jelentett a magyarok számára. Kekkonen elnök külpolitikai irányvonalát – a hídverő szerepét betölteni a Kelet és a Nyugat között – a magyarok kitérésre lehetőségeként értékelték. Amikor 1969 májusában a finn kormányzat önálló javaslatot tett az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet összehívására, Magyarország aktívan a finn javaslat mögé állt. Az invitálás minden európai fél számára szólt, beleértve mindkét Németországot. A meghívottak közé tartozott az Egyesült Államok és Kanada is. Kekkonen Helsinkit ajánlotta a konferencia helyszínéül.

Ezután Magyarország és Finnország legfelső politikai vezetői rendszeresen találkoztak egymással. 1971-ben Fock Jenő miniszterelnök, Péter János külügyminiszter és Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke utazott Finnországba. Két évvel később, 1973-ban Kádár finnországi látogatására került sor.

Az 1975. július-augusztusában megrendezett helsinki csúcstalálkozó óriási jelentőségű volt. Bár a hidegháborús frontvonalakat nem módosították, új utat nyitott a kelet-nyugati kapcsolatok fejlesztéséhez. Az 1975. augusztus 1-jén aláírt záródokumentum rögzítette a gazdasági és tudományos cserekapcsolatok élénkítését, ugyanakkor szólt az emberi jogok biztosításáról is. Ez utóbbi jelentősen megnövelte a kelet-európai politikai mozgalmak tevékenységét, és hozzájárult – s tegyük hozzá, hogy ezt Kádárék aligha így gondolták – az alig tizenöt évvel későbbi változások kialakulásához.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet után Magyarország számára kinyílt a világ. A kelet-nyugati kapcsolatokban új fejezetet jelentő aktus elsősorban Kádár mozgásterét nyitotta meg, aki élt is a lehetőséggel. A nemzetközi sajtóban Kádár a körülményekhez képest maximális szabadság éllovása lett, s ez az ország európai tekintélyét ugrásszerűen, jelentősen megnövelte.

Ezután Losonczi külföldi útjai is megszorodtak, jóllehet nemzetközi téren továbbra sem tartoztak feltétlenül hatáskörébe a szocialista és a fejlett tőkés országok.

Mindezek ismeretében a kitüntetés a fenti ismeretekkel kerül meghatározásra (1. melléklet).

Lappangó műtárgyak

A Losonczi-gyűjtemény 1991-es, visszaadás előtti állapota a jelenleginél jóval gazdagabb volt. Nem kerültek vissza a Somogy megyei múzeumba az ajándéktárgyak (díszkardok, szobrok, ezüsből készült hajók, tálcák, ugyancsak ezüsből készült teáskészlet, táncos felszerelés, elefántcsont-faragások, különféle iparművészeti tárgyak), látogatásai alkalmából kapott

színaranyból készült emlékérmek. De – sajnos – nincs a múzeum tulajdonában az a plakett sem, amely az elnök kiemelkedő nemzetközi szereplésére utal.

1983. szeptember 25–30. között Losonczi Pál New Yorkban az állam- és kormányfők Indira Gandhi kezdeményezte konferenciáján vett részt. Szeptember 28-án beszédet mondott az ENSZ közgyűlése előtt. A világ előtt álló globális problémákról ejtett szót. Beszélt a leszerelés fontosságáról, felhívta a figyelmet a fejlett és kevésbé fejlett országok közti kiáltó ellentétre, s ezzel összefüggésben a világgazdasági egyensúly igazságos és demokratikus alapú átrendezésének szükségességére.³⁹ 1985. október 19–26. között ismét New Yorkban járt az ENSZ közgyűlése 40. ülészakának egy részén és az ENSZ alapításának 40. évfordulós ünnepélyén, ahol 21-én beszédet is mondott.⁴⁰ Losonczi ott jártának emlékére az ENSZ alapítása 40 éves évfordulójának plakettjét kapta. Az európai szocialista országok közül csupán Magyarország és Lengyelország képviseltette magát államfői szinten.

Epilógus

Losonczi egyik utolsó külföldi látogatása a szovjet fővárosba vezetett, Mihail Gorbacsov főtitkárrá választásához kapcsolódott. 1985. március 13-án háromtagú magyar delegáció képviselte Magyarországot Moszkvában, Konsztantyin Csernyenko temetésén. Az esemény egyúttal az új szovjet vezetővel való kapcsolatfelvétellel is alkalmat adott.

*Losonczi Pál temetése, Barcs, 2005.
(Rippl-Rónai Múzeum Újkortörténeti gyűjtemény)*

38 A következő évben létrejött a konzuli egyezmény a két ország között. Az egyezmények növelték a Helsinki és Budapest közti forgalmat. 1976-ban a két ország tudományos akadémiaja együttműködési megállapodást írt alá, amely intézményi szintre emelte a kétoldalú tudományos cserét és együttműködést. Ennek egyik formáját jelentették az ún. tudományos napok: az első ilyen rendezvényre Finnországban 1968 őszén került sor, majd 1979 májusában Magyarország következett, stb.

39 A veszélyeket csak nemzetközi összefogással lehet elhárítani. = Losonczi Pál: Erősödő népi-nemzeti egység, békés egymás mellett élés. Válogatott beszédek, cikkek 1960-1984. Bp., Kossuth, 1984. 301-304. p.

40 Tárgyalt számos elnökkel (finn, iraki, jugoszláv, koreai, lengyel, nicaraguai, portugál elnökkel, ill. alelnökkel, az indiai, kínai, luxemburgi, nyugatnémet, osztrák, suriname-i, török, zimbabwei) és több külügyminiszterrel. Bolvári-Takács Gábor: Csendben a csúcson. Vázlatpontok Losonczi Pál államfői portréjához. Zemp-éni Múzs. VIII. évfolyam 3. (31.) szám - 2008. ősz, 21. p

Államfőként Losonczi Pál egyetlen hazai kitüntetését kapott, a Magyar Népköztársaság Érdemrendjét,⁴¹ 1979-ben, 60. születésnapja alkalmából. 65. születésnapjára pedig megjelent (egyetlen) beszédgyűjteménye.

Losonczi, addig maradt a helyén, amíg Kádár szükségességnek látta. Nyugdíjazása ugyancsak egy átfogó káderpolitikai átrendeződés során történt meg. Az MSZMP KB június 23-i ülésén visszahívták a Politikai Bizottságból. Ezt követően pedig az országgyűlés 1987. június 25-26-i zárt ülésén, nyugdíjba vonulása miatt, visszahívták a NET elnöki posztjáról, de továbbra is a testület tagja maradt. A politikától való teljes visszavonulására 1989 februárjában került sor. Levélben jelentette be, hogy

lemond KB-tagságáról, képviselői mandátumáról, Elnöki Tanácsi tagságáról, amit a KB elfogadott. Március 8-án képviselői lemondását az országgyűlés is elfogadta. Formaság volt már csupán, s ezzel jelképesen egy politikai korszak is lezárult.

Losonczi Pál másfél évtizeddel élte túl a rendszerváltást. Életútja jól szemlélteti a kádári Magyarország vezetői kiválasztódásának mechanizmusát. Személye az egykori pártelit legrejtőzködőbb tagjai közé tartozik. Ránk hagyományozott kitüntetései sokasága azonban megannyi tájékozódási pont lehet életművének, illetve a Kádár-kori Magyarország külpolitikájának kutatásában.

Merit and Protocol. Head of States' Medals in the Rippl-Rónai Museum

ÉVA VARGA

„He really did not like the protocol and God punished him with protocol became his field of work” – it was told about Pál Losonczi by István Kapossi Kiss, who was the secretary of press and the speechwriter of the Presidential Council's president. His personality belongs one of the most hiding members of the former elit of the party.

The former head of state's path is a good example to demonstrate the leader selection's mechanism in Kadar's Hungary. We are writing about him now in the case of his medals, which are owned by the Somogy County Museum and which are being processed to present us, who Pál Losonczi really was.

It is a particular story, how the collection got into the museum's ownership. The story began in 1987-88, when an exhibition was created in the Museum of Kaposvár. In this time the exhibition was extraordinary from many point of view. On the one hand these medals are the most beautiful pieces of the Phaleristics. At that time Pál Losonczi's medal-collection was the largest of the order of the Hungarian statesman's medal-collections after 1918. On the other hand „there was no example of any medals, orders, ornaments, which were given after important public service, became the treasure of the public” – written by the reporter of the local daily paper in 1988. István Gyenesei, who was the president of the Council of Somogy County that time, said that „Pál Losonczi's gesture was an example”.

The exhibition attracted the visitors. It lived change of the regime and survived it a few years. It had to be teared down and return to the former head of state in 1991. After it the objects' thirteen-year period of incubation was begun. Museums and private collectors also aspired to acquire it, until the collection of Losonczi – the medal-collection without the souvenirs – returned to the Somogy County Museum.

The experts have no difficulty with Losonczi's native medals. The first, rural period of his career, when came into the national policy's attention could be described by the help of the literature.

He was a successful agricultural co-chairman and he became the Minister of Agriculture in 1960. Seven years after until 1987, he was the head of state as the president of the Presidential Council of the Hungarian People's Republic. As „a pure invention of Kádár” Losonczi was not an independent power-political factor, internal policy management was outside of his authority and personal possibilities. His work as a statesman was mostly restricted in foreign relations' management and participation. His sweep, which was framed by the one-party state, could be described with his abroad trips.

According to the diplomatic protocol he received high levels of external awards, during his abroad visitations and receptions of foreign political dignitaries as the president of the Presidential Council of the Hungarian People's Republic.

High level, leading foreign medals, coins, which are regarded to the collection of the Somogy County Museum, eighth part is originated from West-Europe (Finland, Austria, Spain, Portugal, Ciprus), fifth part is from the former Soviet-union, nearly third part of it from friend socialist states (Czechoslovakia, Poland, Bulgaria, Democratic Republic of Vietnam, Democratic Republic of Korea, Mongolia, Cuba) and approximately the half of it from so-called developing (African, Latin-American, Asian) countries.

If we examine medals as historical sources, the details of the native diplomacy are revealed. The first medal in chronological order was the Finnish one, which is a good example for the presentation.

Pál Losonczi survived the change of the regime with a decade and a half. The crowd of his medals, which he left for us could be inform us to quest his oeuvre.

41 Id. 15. jegyzet alatt

1. melléklet. Egy kitüntetés meghatározásának bemutatása. (Az illusztrációt készítette: Gyurákovics Norbert)

Finn Fehér Rózsa Érdemrend nagykeresztje a láncon (1969. október 1.)¹

Finnország

A Fehér Rózsa Érdemrendet 1919. január 28-án báró Carl Gustaf Mannerheim régens alapította, majd módosította 1919. május 16-án. A jelenleg érvényben levő rendelet 1940. június 1-jétől datálódik. Azóta is folyamatosan adományozzák. December 6-a, Finnország függetlenségének napja az érdemrend ceremónia napja.

Általános érdemrend. Az érdemrend adományozásával külföldiek és finn állampolgárok Finnországot tett szolgálatait ismerik el (továbbá háborús időkben a küzdelemben tanúsított bátorságot).²

Az érdemrend adományozásával egy ítélőtábla foglalkozik, amely a kancellárból, a kancellár helyetteséből és legalább négy más tagból áll. Az rend nagymestere a finn elnök.

A rend válszalagja (és szalagjai): egyszínű sötétkék selyem.

Az érdemrendnek öt fokozata van: a nagykereszt, a parancsnoki első osztály, a parancsnoki, a lovagi első osztály és a lovagi.

Losonczi Pál hivatalosan két alkalommal (1969-ben, 1976-ban) fogadta Kekkonen elnököt, 1982-ben pedig Mauno Koivisto elnököt Magyarországon. Az elnöki tanács elnöke az 1969-es finn látogatás vizonzására - felesége kíséretében - 1971-ben utazott Finnországba.

(Itt jegyezzük meg, hogy a Somogyi Néplap akkori főszerkesztője, Jávori Béla is a küldöttséggel utazott, a sajtódelegáció tagja volt. A lap Losonczi külföldi látogatásairól részletesen beszámolt.) A finn államfő 1969-es látogatásának emléke az akkor kapott Fehér Rózsa Érdemrend nagykeresztje láncon, államfőknek adományozott változata. A magyar küldöttség 1971-es finnországi utazásakor kaphatta a nagykereszt fokozatot.³ Feleségének ugyanekkor a Finn Fehér Rózsa Jelet adományozták.

Adományozta

dr.Urho Kaleva Kekkonen,⁴ a Finn Köztársaság elnöke

A rend jelvénye

Arany szegélyű, fehér zománcozású György-kereszt, a kereszt szárai között kardot tartó finn oroslánokkal. Arany szegélyű, kék középmedalionban arany heraldikai rózsa.

Színei

kék, fehér

Érem (medál)

a láncon lógó fehér, zománcozott György-kereszt, melynek ágai között a finn oroslán (koronás, kivont karddal) látható. A kereszt közepén, kék zománcozott medalionon fehér rózsa.

Méret: kereszt sz.: 5,4 cm, m.: 5,9 cm akasztó h.: 1,7, cm lánc h.: 85,5 cm

Súly: lánc+kereszt: 304 g

Anyag: aranyozott ezüst; díszítés: kék, fehér zománc

Finn Fehér Rózsa Érdemrend nagykeresztje a láncon

Lánc

aranyból készült és 9 fehér rózsából (amelyek Finnország 9 megyéjét szimbolizálják) és 9 fenyőágból áll. Az egyes elemek – egy-rózsa, egy fenyőág váltakozva – dupla soros láncszemekkel alkotják a rendi láncot. A medál a középső taghoz – 45 fokban elforgatott fenyőághoz – függesztőszemmel kapcsolódik.

Méret: h.: 85,5 cm

Anyag: aranyozott ezüst, kék-fehér zománc

Súly: lánc a kereszttel 304 g

Vállszalag

nincs

Csillag

Ötágú hornyolt ezüst csillag, a csillag sugarai között rövidebb aranyozott sugárnyalábokkal. Középen a jellegzetes fehér rózsza a világoskék medalionban. A rózsza körül futó fekete körgyűrűben aranybetűs felirat: ISÄNMAAN HYVÄKSI (A haza szolgálatáért)

Méret: d: 8,4 cm, kitűző h.: 6,6 cm,

Súly: 80 g

Anyaga: arany és ezüst;

Diszítés: kék, fehér zománc

Miniatűr

nincs

Rozetta

nincs

Doboz

Kék műbőr borítású, teniszütő tokra emlékeztető formájú, tetején arany színnel a kitüntetés nevét adó fehér rózsza. 5 fém kapoccsal záródik, a doboz fedele leemelhető. A bélés a doboz fedelében fehér selyem, alul fekete plüss. A fedél belsejében a készítő ékszerész neve A. Tillander olvasható.

Méret: h: 49 cm, sz.: 32 cm, m: 4,5 cm

Okiratok

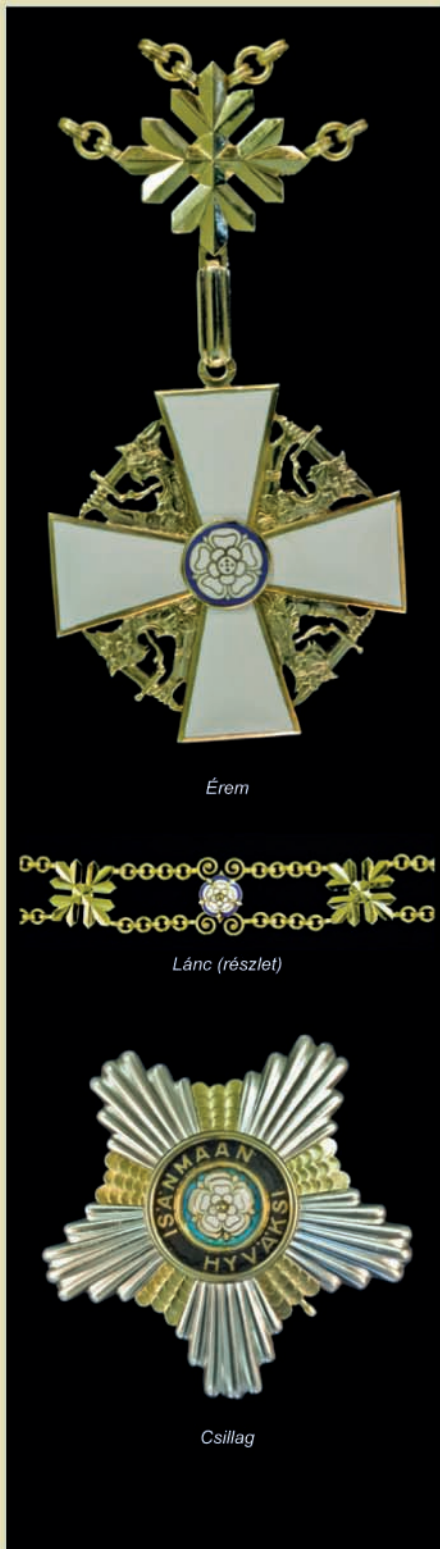
Adományozó okirat

1969. szeptember 20-i keltezésű, finn nyelvű

Méret: 22cm x 37,4 cm

Viselési engedély

Barna műbőr kötésű igazolvány. Budapest, 1970. január 12-i keltezéssel. (megj.: az engedélyen a „Finn Fehér Rózsa Érdemrend nagykeresztje a láncokkal” elnevezés szerepel. Az adományozásról a Magyar Közlöny 1970. január 22. számában olvashatunk.)

Érem

Lánc (részlet)

Csillag

Méret: 6,9x9,1 cm (becsukva)

Anyag

aranyozott ezüst, ezüst, zománc

Technika

prézelés, zománcozás

Készítő

A. Tillander, finn állami ékszerész

Kik kapták

II. Erzsébet angol királynő (1961)
Charles de Gaulle (1962)
Josip Broz Tito (1963)
Kádár János (1969. szeptember 29.)
Leonyid Iljics Brezsnyev (1976)
Haile Selassie (én.)
I. János Károly spanyol király (én.)
II. Margit dán királynő (én.)

Becsült érték

Irodalom

Magyar Közlöny. 1970. január 22.
Népszabadság. 1969. október 2.
Somogyi Néplap. 1969. szeptember 27.– október 3.
Makai Ágnes-Héri Vera: Bp., 2002. 254. p.
Urho Kekkonen
Urho Kekkonen (angol)
Finn Fehér Rózsa Érdemrend (angol)
Finn Fehér Rózsa Érdemrend (angol)
Finn Fehér Rózsa Érdemrend (finn)
Bolvári-Takács Gábor: Eszme és föld. Vázlatpontok Losonczi Pál agrárpolitikus portréjához.= Zempléni Múzsza. 2006. 2. sz. 11-24. p.
Bolvári-Takács Gábor: Csendben a csúcson. Vázlatpontok Losonczi Pál államfői portréjához. Zempléni Múzsza.VIII. évfolyam 3. (31.)szám - 2008. ősz.
Rokoni körben. A magyarországi finn képviselő története. Szerk.: Jakoo Sivers. Bp., 2010. a Finn Nagykövetség kiad.

¹ Az adományozási okiraton előbbi dátum, 1969. szeptember 20. szerepel.

² Finn rokonaink története itthon kevésbé ismert, noha a finn-magyar baráti kapcsolatok a két állam kapcsolatának hivatalos szintre emelkedésénél jóval korábban nyúlnak vissza. Arra az időszakra, amikor mindkét nemzet a tudomány, a művészet és az irodalom eszközével alapozta meg önállóságát. A független finn állam közel 700 éves svéd, illetve 1809-ben kezdődő orosz fennhatóság éveit követően, nem sokkal a bosevik forradalom után, 1917 december 6-án jött létre. Magyarország pedig a trianoni békekötéssel nyerte el önállóságát. A magyar képviselő már 1928 óta működött Finnországban Finnország pedig 1934-ben nyitotta meg magyarországi követségét.

Az 1918-as finn polgárháború évekre meghatározta az ország politikai irányvonalát. Finnország az orosz fennhatóság után német érdekszférába került.

A II. világháború idején Finnország kétszer is harcolt a Szovjetunió ellen. Először az 1939-1940-es téli háborúban (segítséget kapott többek között Svédországtól, illetve egy zászlóaljnyi önkéntest Magyarországtól is), majd 1941 és 1944 között (Németország jelentékeny segítségével). Ezt követte a Lappföldi háború 1944-1945-ben, amikor Finnország kivonulásra kényszerítette a németeket az országból.

A II. világháború következtében Finnország jelentős területeket veszített. Ezek egy részén szervezték meg a szovjet Karéliát, más részét a leningrádi, illetve a murmanskzi területhez csatolták.

A II. világháború után Finnország a Szovjetunió és a nyugati országok között ütközőzóna. Társadalmi berendezkedése nyugati mintát követett, katonailag azonban kiszolgáltatott volt a Szovjetunióval. A Szovjetunió összeomlása után Finnország is önállóan választhatta meg fejlődésének útját. 1995-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, 2002-ben pedig az első között tért át az euro használatára.

³ 1976 ill. 1982 (Ez utóbbi dátum szerepel Komisszár Dénes: Mezőgazdaság és protokoll. Losonczi Pál kiténtetési a sajtó tükrében című tanulmányában (Somogyi Múzeumok Közleményei, Kaposvár, 2007. 103. p.) azzal a megjegyzéssel, hogy valószínűleg Mauno Henrik Koivisto finn elnök 1982-es, hivatalos magyarországi látogatásakor kapta meg a kiténtetést Losonczi Pál.

⁴ dr. Urho Kaleva Kekkonen (1900 – 1986) finn politikus, miniszterelnök, köztársasági elnök.

A Helsinkii Egyetemen magánjogot tanult, 1928-ban szerzett diplomát, 1936-ban doktori fokozatot. Az 1920-as évektől mint jogász egyre szorosabb kapcsolatba került az agrármozgalommal, 1927-32 között a Mezőgazdasági Minisztérium tisztviselője, 1936-56 közt az Agrárpárt (későbbi nevén Centrumpárt) parlamenti képviselője volt. Kezdetben határozott szovjetellenes álláspontot képviselt (1940-ben másodmagával ellenezte, hogy bármely finn területet átengedjenek a Szovjetunióval). 1943-ban azonban felismerte, hogy Németország el fogja veszíteni a háborút, s arra a következtetésre jutott, hogy Finnországnak a baráti semlegesség politikáját kell folytatnia a Szovjetunióval, ha meg akarja őrizni függetlenségét.

1936-tól kezdve többször miniszter, majd 1950-56-ban miniszterelnök volt. Paasikivi elnök halála után 1956-1981 között ő volt Finnország államfője. A Szovjetunió irányában folytatott óvatos, de baráti politikát a Paasikivi-Kekkonen irányvonalnak nevezték el.

Kekkonen a skandináv államok semlegességét hirdető politikájával nagy tekintélyt szerzett. 1962-ben és 1968-ban is megválasztották, 1973-ban pedig a parlament 4 évvel meghosszabbította harmadik hivatali ciklusát. 1978-ban újból ő lett az államfő, e tisztségről - megromlott egészsége miatt - 1981-ben mondott le. Neve összeforrt a békés egymás mellett élés és a népek közötti bizalom megeremtéséért folytatott küzdelem politikájával. E tevékenységének betetőzése volt 1975-ben az első európai biztonsági és együttműködési konferencia megszervezése Helsinkiben.

Érdekességként jegyezzük meg továbbá:

Diákévei alatt Kekkonen aktív sportoló volt. 1924-ben finn országos bajnok lett magasugrásban, később a finn sportszövetség, majd a finn olimpiai bizottság elnöke. Sportolóként 1929-ben járt Magyarországon. 1963-ban nem hivatalos látogatásra érkezett. 1969-es államfői látogatása után 1975-ben Jugoszláviába jövet-menet tett látogatást Kádár Jánosnál és Losonczi Pálnál. 1976. november 17-20. ismét Magyarországon járt.

Egy 2004. évi televíziós műsor nézői az egyik legnagyobb finn személyiségnek nyilvánították.